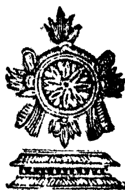
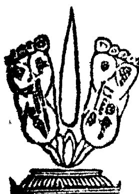
ASHTA SLOKI VYKHYA.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

సవ్యాఖ్యాష్టశ్లోకీ ప్రారంభః.

వేదాంతదేశికకటాక్షవివృద్ధబోధం।
కాన్తోపయన్తృయమినః కరుణైకపాత్రమ్।
వత్సాన్వవాయమనవద్య గుణైరుపేతం।
భక్త్యా భజామి పరవాది భయంకరార్యమ్॥

మంగలాచరణమ్.

శ్రీపరాశరభట్టార్య శ్శ్రీరంగేశ పురోహితః । శ్రీవత్సాంకసుత శ్శ్రీమాన్ శ్రేయసే మేస్తు భూయసే ॥ వందే హంసుటికాద్రీశం శ్రీనిధిం కరుణానిధిమ్। వాధూలకుల దై

వసన్తంసతామనవధింనిధిమ్ ॥ అఖిలచిదచిదీశశ్శ్రీనివాసోద
యాళుస్స్వపదకమలయుగ్మప్రాపకస్సంశ్రితానామ్ । నిగ
మశిఖరగమ్యో నిత్యమవ్యాజబంధుర్విలసతుమమచిత్తేవే
ఙ్కటేశోముకున్దః॥ ప్రణమ్యదేశికాన్ సర్వానష్టశ్లోక్యాయ
థాశ్రుతమ్। అర్థో వైష్ణవదాసేన బాలబోధాయవర్ణ్యతే॥ ※

అ వ తా రి కా.

అథపరమకారుణికో భగవాన్ శ్రీపరాశరభట్టార్యస్సక
లచేతనోజ్జీవనాయ సర్వవేదసారతయా స్వరూపోపాయ
పురుషార్థ ప్రతిపాదకతయాచసదా ముముక్షుభిరనుసంధే
యస్య రహస్యత్రయస్య సంప్రదాయ పరంపరాప్రాప్త
మర్థం దర్శయితు కామస్స్వరూపజ్ఞాన పూర్వకత్వాదభీ
ష్టోపాయప్రవృత్తే స్స్వరూపప్రతిపాదనపరం సకలశాస్త్రా
రుచిపరిగృహీతంశ్రీమదష్టాక్షరం మంత్రమాదౌవివృణోతి
చతుర్భిశ్శ్లోకైః॥ అథద్వాభ్యాంద్వయంమూల మంత్రవివ
రణరూపం, స్వరూపానురూపోపాయ పురుషార్థప్రతిపాద
నపరం మంత్రరత్నం,తతోద్వాభ్యాంద్వయవివరణరూపం

చరమశ్లోకం॥తత్రసకలవేదసారసంగ్రహః ప్రణవః (ప్రణవా ద్యా స్తథావేదాః ప్రణవేపర్యవస్థితాః । వాఙ్మయంప్రణవ స్సర్వంతస్మాత్ప్రణవమభ్యసేత్ ॥ ఓంకారప్రభవా వేదా ఓంకారప్రభవాస్స్వరాః । ఓంకారప్రభవంసర్వం జగత్స్థా వరజంగమమ్। ఆద్యంతుత్ర్యక్షరంబ్రహ్మ త్రయీయత్రప్ర తిష్ఠితా । సగుహ్యోన్యస్త్రివృద్వేదో య స్తంవేదసవేద విత్) ఇత్యాదివచనాత్ ప్రణవవివరణంమంత్రశేషః, అ కారస్యనారాయణపదేన, ఉకారస్యనమసా, మకారస్య నారపదేనచ, విశదీకరణాత్, మూలమంత్ర వివరణంద్వ యం - తత్రసంగ్రహేణోక్తస్య ఉపాయోపేయ స్వరూ పస్యద్వయే వివిచ్యప్రతిపాదనాత్ ద్వయవివరణం చర మశ్లోకః ఉపాయోపేయ స్వరూపాపేక్షిత ప్రాపకాంత రపరిత్యాగ సర్వపాపనివృత్త్యోస్తత్రాభిధానాత్ - అతస్స ర్వసంగ్రహం ప్రణవమాదౌవివృణోతి॥.. ....*

(అకారార్థోవిష్ణురితి) మూలం॥ అకారార్థోవిష్ణుర్జగదు దయరక్షాప్రళయకృన్మకారార్థోజీవస్తదుపకరణం వైష్ణవమి

దమ్ । ఉకారోఽనన్యార్హం నియమయతి సంబంధమనయో
స్త్రయీసారస్త్ర్యాత్మా ప్రణవఇమమర్థంసమదిశత్॥ *

వ్యాఖ్యానమ్॥ జగతాం - లోకానాం - ఉదయ ఉత్పత్తిః - రక్షాసంరక్షణం - ప్రళయస్సంహారః- తాంకరోతీతి జగదుదయరక్షాప్రళయకృత్ -జగదుత్పత్తిస్థితిసంహారకర్తేత్యర్థః॥ యతోవా ఇమానిభూతానిజాయంతే యేనజాతానిజీవంతి । యత్ప్రయంత్యభిసంవిశంతి (విష్ణోస్సకాశాదుద్భూతం జగత్తత్రైవచస్థితం। స్థితిసంయమకర్తాసౌజగతోస్యజగచ్చసః)ఇత్యాదికమత్ర ప్రమాణతయానుసన్ధేయం- విష్ణుః - విష్ ఌవ్యాప్తావితిధాతోర్వ్యుత్పన్నో విష్ణుశబ్దోవ్యాపకవస్తువాచీ (అంతర్బహిశ్చతత్సర్వం వ్యాప్యనారాయణస్థితః । సర్వత్రాసౌసమస్తఞ్చ వసత్యత్రేతివైయతః । తతస్సవాసుదేవేతి విద్వద్భిఃపరిపఠ్యతే) ఇత్యాదికమత్రానుసంధేయం ఏతాదృశోవిష్ణుః - ఆకారార్థః- అకారవాచ్యఇత్యర్థః - అవరక్షణగతిహింసాదిష్వితిధాతోర్వ్యుత్పన్నస్యఅకారస్యజగత్సృష్ట్యాదికర్తా విష్ణురావ

చ్యఇతిధావః - అఇతిబ్రహ్మా - అఇతిభగవతో నారాయణ
స్యప్రథమాభిధానం - అకారోవిష్ణువాచకః - (సమస్తశబ్ద
మూలత్వాదకారస్యస్వభావతః । సమస్తవాచ్యమూలత్వా
ద్బ్రహ్మణోపిస్వభావతః । వాచ్యవాచకసంబంధ స్తయో
రర్థాత్ప్రతీయతే) ఇత్యాదికమత్రానుసంధేయం॥ జీవః -
నిత్య, ముక్త,బద్ధ, భేదేనత్రివిధచేతనః-మకారార్థః-మకార
వాచ్యఇత్యర్థః - పంచవిగ్ంశోయంపురుషః-పంచవిగ్ంశఆ
త్మాభవతి (భూతానిచకవర్గేణ చవర్గేణేన్ద్రియానిచ । టవ
ర్గేణతవర్గేణజ్ఞానగంధాదయస్తథా) (మనస్పకారేణైవో
క్తం ఫకారేణత్వహంకృతిః । బకారేణభకారేణ మహాఁ
ప్రకృతిరుచ్యతే । ఆత్మాతుసమకారేణ పంచవింశః ప్రకీర్తి
తః)మకారోజీవవాచక ఇత్యాదికమత్రాను సంధేయం॥ వై
ష్ణవంవిష్ణోర్జాతం - ఇదంఆత్మవస్తు-తదుపకరణం-తస్యవిష్ణో
ర్జాతత్వాత్ తచ్ఛేషభూతమిత్యర్థః॥ సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మ
తజ్జలానితిశాంతఉపాసీత॥ మత్తస్సర్వమహంసర్వ మిత్యా
దికంప్రమాణం॥ యద్వా,తత్ ఉపకరణమితిపదచ్ఛేదః-తత్

మకారవాచ్యం- ఇదంచేతనజాతం వైష్ణవంవిష్ణోస్సంబంధి ఉపకరణం శేషభూతం-విష్ణోశ్శేషభూతమిత్యర్థః॥ అథవా మకారార్థోజీవః - తదుపకరణంతస్యజీవస్యోపకరణం శేష భూతం ఇదంశుద్ధసత్త్వ,మిశ్రసత్త్వ,సత్త్వశూన్య,భేదేనత్రి విధమచేతనంచ- వైష్ణవం విష్ణుసంబంధి-విష్ణోశ్శే భూతమి త్యర్థః ఇత్యకారోపరిస్థిత లుప్తతాదర్థ్యచతుర్థీపారి హేతి శేషః (పతింవిశ్వస్యాత్మేశ్వరగ్ంం శాశ్వతగ్ంశివ మచ్యుతం । స్వత్వమాత్మనిసంజాతం స్వామిత్వంబ్రహ్మ ణిస్థితం । ఉభయోరేషసంబంధో నేతరోభిమతో మమ । స్వోజ్జీవనేచ్ఛాయదితే స్వసత్తాయాంస్పృహాయది । ఆ త్మదాస్యంహరేస్స్వామ్యం స్వభావంచసదాస్మర । దా సభూతాస్స్వతస్సర్వే హ్యాత్మానఃపరమాత్మనః । నాన్య థాలక్షణంతేషాం బంధేమోక్షే.చవిద్యతే) ఇత్యాదికమ త్రానుసంధేయం॥ ఉకారః (తదేవాగ్నిస్తద్వాయుస్త త్సూర్యస్తదుచంద్రమాః॥ ఇత్యాదిస్థానప్రమాణేనఅవధా రణార్థకఉకారః - అనయోఃఅకారమకారవాచ్యయోఃపర

మాత్రజీవాత్మనోః - సంబధం శేషి శేష భావరూపసంబంధం॥ అనన్యార్హం-అన్యేషాంభగవలక్ష్మీ భాగవతాచారవ్యతిరిక్తానాంఅర్హః యోగ్యోయథానభవతితథానియమయతిఅవధాగయతి - (బ్రహ్మణంశితికంఠంచయాశ్చాన్యాదేవతాస్మృతా। ప్రతిబుద్ధానసెవంతేయస్మాత్పరిమితంఫల ఇత్యాదికమత్రానుసంధేయం॥ ఏవం పదార్థముక్త్వాప్రణవ స్వరూపకథనపూర్వకం వాక్యార్థమాహ। (త్రయీతి) త్రయీసారః - త్రయ్యాఃఋుగ్యజుస్సామరూప వేదత్రయస్య- సారఃస్థిరాంశః - త్రీణిఅక్షరాణిఆత్మాస్వరూపంయస్యసత్ర్యాత్మా- అకారోకారమకారరూపఇత్యర్థః।ప్రణవః ఓంకారఃభూరితిఋుగ్వేదాదజాయత॥ భువఇతియజుర్వేదాత్॥ సువరితిసామవేదాత్॥ తానిశుక్లాణ్యభ్యతపత్॥ తేభ్యోభిస్తప్తేభ్యస్త్రయోవర్ణాఅజాయంత॥ అకార,ఉకార, మకారఇతి,తానేకధాసమభవత్తదేతదోమితి॥ (అకారంచాప్యుకారంచ మకారంచప్రజాపతిః। వెదత్రయాన్నిరబృహద్భూర్భువస్సువరితీతిచ) ఇత్యాదికమత్రామసంధేయం॥ ఏ

తాదృశః ప్రణవః ఇమ పూర్వోక్తంఅర్థంచేతనస్య భగవదన
న్యార్హ శేషత్వరూపమర్థం। సమదిశత్ - సమ్యక్ప్రతి
త్యపాదయదిత్యర్థః॥ (అకారో విష్ణురిత్యుక్తో మకారో జీవ
వాచకః। తయోస్తునిత్యసంబంధ ఉకారేణ ప్రకీర్తితః) ఇత్యా
దికమత్రానుసంధేయమ్॥ ౧॥

అవ॥ ఏవం ప్రణవం వ్యాఖ్యాయాథనమశ్శబ్దం వ్యాచష్టే॥
మంత్ర బ్రహ్మణీతి॥ మూ॥ మన్త్రబ్రహ్మణిమధ్యమేననమ
సాపుంసస్స్వరూపం గతిర్గమ్యం శిక్షితమీక్షితే పురతః ప
శ్చాదపిస్థానతః। స్వాతన్త్ర్యంనిజరక్షణంసముచితావృత్తి
శ్చనాన్యోచితాతస్యైవేతిహరేర్వివిచ్యకథితం స్వస్యాపి
నార్హంతతః॥ ....※

వ్యా॥ మంతారం అనుసంధాతారం త్రాయంతేరక్షం
తీతిమంత్రాః - తేషు బ్రహ్మ-మంత్రబ్రహ్మ-తస్మిన్మంత్రబ్ర
హ్మణి - మంత్రశ్రేష్ఠే - శ్రీమదష్టాక్షరే - (యథాసర్వేషు దే
వేషు నాస్తినారాయణాత్పరః। తథాసర్వేషు మంత్రేషు
నాస్తిచాష్టాక్షరాత్పరః। భూత్వోర్ధ్వబాహురద్యాత్ర సత్య

పూర్వంబ్రవీమివః। హేపుత్రశిష్యాశ్శృణుతనమంత్రోష్టా
క్షరాత్పరః ।। సర్వవేదాంతసారార్థ స్సంసారార్ణవతార
కః। గతిరష్టాక్షరోనృణామపునర్భవకాంక్షిణాం ఐహలౌకి
కమైశ్వర్యంస్వర్గాద్యంపారలౌకికం। కైవల్యంభగవంతం
చమంత్రోయంసాధయిష్యతి।కింతత్రబహుభిర్మంత్రైః।కింత
త్రబహుభిర్వ్రతైః।నమోనారాయణాయేతిమంత్రస్సర్వా
ర్థసాధకః। ఋచోయజూంషిసామానితథైవాథర్వణానిచ।
సర్వమష్టాక్షరాంతస్థంయచ్చాన్యదపివాఙ్మయం। అష్టాక్ష
రస్త్రణవెలకారే(ప్రణవస్థితః)ఇత్యాదివచనశతమత్రానుస
న్ధేయం॥మధ్యేప్రణవనారాయణపదయోరంతరాళే భవం
మధ్యమస్తేనపురతఃఅగ్రే-ఈక్షితేన అన్వితేన ప్రణవాన్వి
తేన-నమసాసఖండనమసా-పుంసశ్చేతనస్యస్వరూపం శేష
త్వరూపస్వరూపం. శిక్షితంశోధితంభవతి॥ కథమితిచేత్ ఉ
చ్యతేఓంనమఇతిసఖండనమసః ప్రణవాన్వయే-మ్,అహ్మైవ
మః నేతియోజనాయాంజీవః విష్ణోరేవశేషభూతోనస్వాత్మ
న ఇత్యర్థబోధనేనస్వశేషత్వనివృత్త్యాస్వరూపంశోధితంభ

వతి॥(యోన్యథాసంతమాత్మానమన్యథా ప్రతిపద్యతే। కింతే నకృతంపాపంచోరేణాత్మాపహారిణా॥(అనాత్మన్యాత్మబుద్ధిర్యాఅస్వేస్వమితియామతిః। అవిద్యాతరుసంభూతంబీజమేతద్ద్విధాస్థితమిత్యాదికమత్రానుసంధేయం॥స్థానతః-అస్మిన్మంత్రే నమఇతిపదద్వయంతంతోఽపాత్తం॥ తత్రఏకమఖండముపాయవాచి॥ నమస్కుర్యుర్జనార్దనమిత్యుపాయానుష్ఠానప్రకాశకవాక్యేఉపాయవాచకశరణపదస్థానేనమశ్శబ్దప్రయోగాత్॥ అన్యత్సనస్ఖండం స్వార్థత్వనిషేధవాచిఅస్యైవస్థానత్రయాన్వయః॥ ఏవంచసతి-స్థానతః స్వస్థానే. ఉక్తేన - అన్వితేనఅఖండనమోన్వితేన-నమసాసఖండనమసా-గతిరుపాయః।శిక్షితా-కథమితిచేత్ ఉచ్యతే।నమోనమఇతిసఖండనమసఃఅఖండనమోన్వయె - నమఃరక్షణోపాయఃస్వరక్షణేప్రవృత్తిః - మఃస్వాత్మనోన-కింతుభగవతఏవేత్యర్థబోధనేనస్వరక్షణేస్వాన్వయనివృత్త్యాగతిశ్శోధితాభవతి॥ అమృతస్యైషసేతుః॥ భోక్తాభోగ్యంప్రేరితారంచమత్వాజుష్టస్తతస్తేనామృతత్వమేతి॥ నాన్యఃపంథా అయనా

యవిద్యతే॥ (సంసారార్ణవమగ్నానాంవిషయాక్రాంతచేత
సాం।విష్ణుపోతంవినానాన్యత్కించిదస్తిపరాయణమ్।దైవీహ్యే
షాగుణమయీమమమాయాదురత్యయా। మామేవయేప్ర
పద్యంతేమాయామేతాంతరంతితే। సంసారసాగరంఘో
రమనంతక్లేశభాజనం।త్వామేవశరణంప్రాప్య నిస్తరంతిమనీ
షిణః) ఇత్యాదికమత్రానుసంధేయం॥పశ్చాదంతే॥ ఈక్షితే
సఅన్వితేన కాకాక్షిన్యాయేననారాయణపదాన్వితేనమ
హాసఖండనమసా- గమ్యంప్రాప్యం-శిక్షితం - కథమితిచేత్
ఉచ్యతే॥నారాయణాయనమఇతిసఖండనమసో నారాయ
ణపదాన్వయే॥ నారాయణాయసర్వశేషిణే శ్రీమతేవిష్ణవ
ఏవసకలవిధకైంకర్యాణికరవాణి॥మః॥న। మదర్థంనకరవాణి
త్యర్థబోధనేన కైంకర్యస్వార్థత్వనివృత్త్యాగమ్యంశోధితం
భవతి॥ బ్రహ్మవిదాప్నోతిపరం॥ సోశ్నుతేసర్వాన్ కామాన్
సహబ్రహ్మణావిపశ్చితేతి॥ ఏతత్సామగాయన్నాస్తే॥ యేన
యేనధాతాగచ్ఛతి తేనతేనసహగచ్ఛతి॥ ఛాయావాసత్వ
మనుగచ్ఛేత్ (భవాంస్తుసహవైదేహ్యాగిరిసానుషురంస్య

తే।అహంసర్వంకరిష్యామిజాగ్రతస్స్వపతశ్చతే। బద్ధాంజలి
పుటాహృష్టానమఇత్యేవవాదినః)ఇత్యాదికమత్రానుసంధే
యం॥ అనేనస్వరూపోపాయపురుషార్థాశ్శోధితా ఇతిభావః।
శిక్షణఫలమాహ॥ స్వాతంత్ర్యమిత్యాది॥ స్వతంత్రస్యభావః
స్వాతంత్ర్యం॥ స్వాధీనత్వం-తస్య స్వతంత్రత్వేనవేదాంత
ప్రసిద్ధస్య - హరేః - హృఞ్ హరణఇతిధాతుః॥ సర్వంస్వా
ర్థతయాహరతో విష్ణోరేవ ఉచితం। అన్యోచితంన॥ అ
న్యేషాంభగవద్వ్యతిరిక్తానాం - ఉచితమర్హంన॥ (అత్ర-
సర్వస్యవశీ॥ సర్వస్యేశానః॥ సోక్షరః పరమస్స్వరాట్॥ న
తస్యేశేకశ్చ నతస్యనామ మహద్యశః (తమీశ్వరాణాం
పరమంమహేశ్వరంతందేవతానాం పరమంచదైవతం। రు
ద్రంసమాశ్రితాదేవా రుద్రోబ్రహ్మాణమాశ్రితః। బ్రహ్మామ
మాశ్రితోరాజన్ నాహంకంచిదుపాశ్రితః) ఇత్యాదికమ
త్రానుసంధేయం॥ నిజంచతద్రక్షణంచనిజరక్షణం॥ స్వరక్ష
ణం - చేతనసంరక్షణమిత్యర్థః। తస్యసర్వరక్షకత్వేనవే
దాంతప్రసిద్ధస్య - హరేః హరిర్హరతిపాపానీత్యుక్తరీత్యా

స్వాశ్రితపాపనివర్తకస్య - విష్ణోరేవఉచితం అన్యోచితంన॥ యేనజాతానిజీవంతి॥ ఏషసర్వేశ్వరఏషభూతాధిపతిరేష భూతపాలః (లక్ష్మ్యాసహహృషీకేశో దేవ్యాకారుణ్యరూపయా। రక్షకస్సర్వసిద్ధాంతే వేదాంతేషుచగీయతే) ఇత్యాదికమత్రానుసంధేయం॥సముచితా-సమ్యగుచితా-శేషత్వరూపానుగుణా॥ వృత్తిఃవ్యాపారః - వ్యక్తచతుర్థ్యుక్తైంకర్యంచ॥ తస్యసర్వశేషిత్వేన వేదాంతప్రసిద్ధస్య హరేః సర్వంస్వవశేకుర్వతో విష్ణోరేవోచితా॥ అన్యోచితాన॥ సకారణం ॥ కరణాధిపాధిపోనచాస్యకశ్చిజ్జనితానచాధిపః) సర్వేషుదేశకాలేషు సర్వావస్థాసుచాచ్యుత। కింకరోస్మి హృషీకేశ భూయోభూయోస్మికింకరః) ఇత్యాదికమత్రానుసంధేయం॥ ఇతిఇత్థం - వివిచ్యవిభజ్య॥ కథితం-(ప్రోక్తం స్థానత్రయాన్వితసఖండనమసా ప్రతిపాదితమిత్యర్థః॥ ప్రధానార్థమాహస్వస్యాపీతి - తతఃతస్మాత్కారణాత్ - స్వాతంత్ర్యాదిత్రయస్యభగవత ఏవఉచితత్వాదిత్యర్థః॥ స్వస్యాపిపరమాత్మనఃస్వస్యచ - నార్హం॥ నోచితంస్వాతం

త్ర్యాదిత్రయముభయసాధారణంనభవతీత్యర్థః॥ అత్రఅహ
మపిమమన॥భగవతఏవాహమస్మి॥ యాఃకాశ్చనకృతయో
మమభవంతి తాసుమమతానాస్తిభగవతఏవతాః॥ వాహం
మమస్వతంత్రో౽హంన్యాస్మీత్యస్యార్థఉచ్యతే । నమెదెహా
దికంవస్తుసశేషఙ్గిపరమాత్మనః । ద్వ్యక్షరస్తుభవేన్మృత్యు
స్త్ర్యక్షరంబ్రహ్మణఃపదం । మమేతిద్వ్యక్షరోమృత్యుర్న
మమేతిచశాశ్వతం) ఇత్యాదికమత్రానుసంధేయం॥ తథా
చఅనన్యార్హశేషత్వానన్యశరణత్వానన్యభోగ్యత్వ రూ
పస్వాకారత్రయ ఫలితమితిభావః॥ ౨॥ .... ※

అవ॥ ఇత్థంశ్లోకద్వయేన ప్రణవనమసీ వ్యాఖ్యాయాథ
స్వానుసంధానేన తదర్థానువాదపూర్వకం నారాయణ
పదార్థమాహ॥ అకారార్థాయైవేతి ॥ మూ ॥ అకారార్థా
యైవస్వ మహమథమహ్యాం ననివహానరాణాం నిత్యానా
మయనమితినారాణపదమ్। యమాహాస్మై కాలంసకలమపి
సర్వత్ర సకలాస్వవస్థా స్వావిస్స్యాన్మమ సహజకైఙ్కర్య
విధయః॥........ .... ※

వ్యా॥ అహం - అకారార్థాయైవ - అకారవాచ్యాయవిష్ణవఏవ - స్వం శేషభూతః॥ ఇతిప్రణవార్థానువాదః॥అథ-అనంతరం - అహంమహ్యంన మమ శేషభూతోన భవామి॥ ఇతినమశ్శబ్దార్థానువాదః॥నారాయణపదం-రీఙ్ క్షయఇతిధాతోర్వ్యుత్పన్నః౹రిశబ్దఃక్షయిష్ణువాచీ॥ రాఃక్షయిష్ణవోనభవంతీతి నరాఃనిత్యాః॥ నరాణాంసమూహాఃనారాః॥ తేచజ్ఞానానందామలత్వాదయో,జ్ఞానశక్త్యాదయో, వాత్సల్య,సౌశీల్యాదయశ్చ,దివ్యాత్మగుణాః,దివ్యమంగళవిగ్రహః, కాంతిసౌకుమార్యాదయో, దివ్యమంగళవిగ్రహగుణాః, దివ్యభూషణాని, దివ్యాయుధాని,దివ్యమహిష్యః, నిత్యసూరయః, ఛత్రచామరాదిపరిచరణసాధనాని, ద్వారపాలకాః గణాధిపాః, ముక్తాః, పరమాకాశః, మూలప్రకృతిః, బద్ధాత్మానః, కాలః, మహదాదివికారాః, అండాని, అండాంతర్గతదేవాది పదార్థాశ్చ॥ అత్రజ్ఞానాదికాలాంతాః స్వరూపతోనిత్యాః మహదాదయః ప్రవాహతోనిత్యాః॥ స్వరూపతోనిత్యత్వంనామ- సత్తైసత్వ

త్పత్తివినాశాత్యంతాభావవత్త్వం॥ ప్రవాహతోనిత్యత్వం
నామ - ఉత్పత్తివినాశయోగిత్వే - సత్త్వేనపూర్వనామ
రూపానన్యథాభావవత్త్వం అయనం ఇణ్గతావిత్యస్మాద్ధా
తోర్వ్యుత్పన్నోఽయనశబ్దః ఈయతఇత్యయనమితికర్మణి
వ్యుత్పత్త్యాప్రాప్యవాచీ - ఈయతే అనేనేతికరణేవ్యుత్ప
త్త్యాప్రాపకవాచీ - ఇయంత్యస్మిన్నిత్యయనమిత్యధికరణే
వ్యుత్పత్త్యాఆధారవాచీ - నారాణామయనంప్రాప్యంప్రా
పకమాధారశ్చ నారాయణఇతితత్పురుషః॥అనేనపరత్వం
ఫలితం।నారాఃఅయనం ఆధారోయస్యసఃనారాయణఇతిబ
హువ్రీహిః, అనేనాంతర్యామిత్వసౌలభ్యేఫలితే। ఈదృశం
నారాయణపదం॥నరాణాంనిత్యానాం నివహఃసమూహః-
అయనమాధారోయస్యనరాణాంనిత్యానాం-నివహానాంస
మూహానాం అయనంప్రాప్యం ప్రాపక మాధారశ్చఇతి॥
యంవిష్ణుమాహ - అత్రబహువ్రీహిసమాసేయస్యేతి శేష
పూరణం॥ తత్పురుషసమాసేనివహ ఇత్యత్రనివహానామితి
విభక్తిపరిణామః కార్యః॥ అన్తః ప్రవిష్టశ్శాస్తాజనానాగ్ం

సర్వాత్మా॥ అన్తర్బహిశ్చతత్సర్వం వ్యాప్యనారాయణ స్థితః । యస్మిన్ ద్యౌఃపృథివీ చాంతరిక్షమోతంప్రోతంమన స్సహప్రాణైశ్చసర్వైః । (ఈశ్వరస్సర్వభూతానాం హృద్దేశేఽర్జునతిష్ఠతి । భ్రామయంత్సర్వభూతాని యన్త్రారూఢా నిమాయయా।సర్వస్యచాహంహృదిసన్నివిష్టోమత్తస్స్మృతిర్జ్ఞానమపోహనంచ । మయిసర్వమిదంప్రోతంసూత్రేమ ణిగణాఇవ। నారస్త్వితిసర్వపుంసాంసమూహఃపరికీర్తిత.। గతిరాలంబనంతస్య తేన నారాయణస్మృతః। నారోనరా ణాంసంఘాతస్తస్యాయమనంగతిః। తేనాస్మిమునిభిర్నిత్యం నారాయణఇతీరితః। నరాజ్జాతానితత్త్వానినారాణీతి విదు ర్బుధాః। తాన్యేవచాయనంతస్య తేన నారాయణస్స్మృతః ఆపోనారాఇతిప్రోక్తా ఆపోవైనరసూనవః । తాఏవచా యనంతస్య తేననారాయణస్స్మృతః । జ్ఞానాదయోగుణా రూపంలక్ష్మీర్నిత్యానపాయినీ । భూమినీళాదయోదేవ్యశ్శే షాద్యానిత్యసూరయః। తద్ధామపరమంకాలఃపురుషః ప్ర కృతిస్తథా । మహదాదిధరాంతానిసప్తచావరణాన్యపి ।

బ్రహ్మాండంతదన్తస్థాలోకాశ్చసచరాచరాః । ఏవమం
డాన్యనంతానితత్సర్వం నారముచ్యతే । నారాణామయ
నంవాసస్తేచతస్యాయనంసదా । పరమాచగతిస్తేషాం నా
రాణా మాత్మనాంసదా । అతోనారాయణోనామహే
తుభిర్దర్శితః పరః) ఇత్యాదికమన్త్రానుసంధేయం।అస్మైనా
రాయణాయ । సకలంకాలంసర్వేషుకాలేషు । అత్యన్తసం
యోగద్వితీయా । సర్వత్రసర్వేషుదేశేషు - సకలాస్వ
వస్థాసుస్థితిగమనశయనాదిసకలదశాస్వపి - మమస్వరూ
పజ్ఞానవతోమె సహజకైఙ్కర్యవిధయః । సహజాయంత
ఇతిసహజాఃస్వాభావికాః - కింకరస్యకర్మాణి కైంకర్యా
ణి । తేషాంవిధయోఽనుష్ఠానాని।ఆవిస్స్యుఃఅవిద్యాకర్మా
దిరూపప్రతిబంధకనివృత్తౌసత్యాంఆవిర్భవంత్విత్యర్థః । (స
ర్వావస్థోచితాశేషశేషతైకరతిస్తవ । భవేయం పుణ్డరీకా
క్షత్వమేవైవంకురుష్వమాం)ఇత్యాదికమన్త్రానుసంధేయం
తథాచ । ప్రణవేశేషత్వా నమసిపారతన్త్ర్యం నారాయణా
పదేకైంకర్యంచోక్త మితిభావః॥ 3 .... *

అవ॥ ఏవం శ్లోకత్రయేణ మంత్రార్థాన్ ప్రదర్శ్య అథ ప్రపన్నస్య ప్రామాదిక దేహాత్మభ్రమాదిదోషాప్రసంగాయ తదనుసంధానమావశ్యకమిత్యాశయేనాహ॥..........※

(దేహాసక్తాత్మబుద్ధిరితి) ॥మూ॥ దేహాసక్తాత్మబుద్ధిర్యదిభవతిపదం సాధువిద్యాత్తృతీయం స్యాత్స్వాతంత్ర్యాంధో యదిస్యాత్ప్రథమ మితరశేషత్వధీశ్చేద్ద్వితీయమ్ । ఆత్మత్రాణోన్ముఖశ్చేన్నమ ఇతి చ పదం బాంధవాభాసలోల శ్శబ్దం నారాయణాఖ్యం విషయచపలధీశ్చేచ్చతుర్థీం ప్రపన్నః॥......※

వ్యా॥ ప్రపన్నః శరణాగతః - దేహే శరీరే ఆసక్తా లగ్నా - ఆత్మేతిబుద్ధిర్యస్య స దేహాసక్తాత్మబుద్ధిః । దేహాత్మభ్రమవాన్ భవతి యది - స్యాచ్చేత్తర్హి తృతీయం పదం। అత్ర పదశబ్దస్తదర్థపరః। వేదవిదిత్యాదౌ వేదశబ్దవత్। తృతీయం ప్రణవే తృతీయం పదం। మన జ్ఞానే, మదీ హర్షే, మను అవబోధనే॥ మసీ పరిమాణే, ఇతి ధాతుభ్యః వ్యుత్పన్నం। జడత్వాచేతనత్వస్థూలత్వదుఃఖరూపత్వాదివిశిష్ట దేహావిలక్షణజ్ఞానానందస్వరూపత్వజ్ఞానానందగుణకత్వాణుత్వవిశిష్ట

వస్తుప్రతిపాదకంమకారం। సాధుసమ్యక్ - విద్యాత్ జానీయాత్ - సదాఅనుసందధీతేత్యర్థః॥ తథాచ॥ మకారార్థానుసంధానేన ఆత్మరూపస్యదేహాదివిలక్షణత్వప్రతీత్యా దేహాత్మభ్రమోనివర్తతఇతిభావః। స్వాతంత్ర్యాంధః-స్వాతంత్ర్యేణస్వాధీనతాబుద్ధ్యా-అంధస్తిరోహితభగవచ్ఛేషత్వస్వరూపస్స్వాస్యేదితదా। ప్రథమంప్రణవేఅద్యంపదం అవరక్షణగతి హింసాదిష్వితిధాతోః ర్వ్యుత్పన్నం జగత్కారణత్వ సర్వరక్షకత్వ సర్వసంహారకత్వ లక్ష్మీపతిత్వసర్వశేషిత్వసర్వకల్యాణగుణాత్మకత్వ విశిష్టవిష్ణుప్రతిపాదకం లుప్తతాదర్థ్యచతుర్థీకంఅకారం॥ సాధువిద్యాత్ తథాచ॥ అకారార్థానుసంధానేనసర్వప్రకారేణాపి భగవతః శేషిత్వాస్వస్యతచ్ఛేషత్వమితి ప్రతీత్యాస్వాతంత్ర్యరూపస్వాతంత్ర్యభ్రమోనివర్తతఇతిభావః॥ ఇతరశేషత్వధీశ్చేత్।ఇతరేషాంభగవల్లక్ష్మీభాగవతాచార్యవ్యతిరిక్తానాం శేషః।ఇతరశేషఃతస్యభావస్తత్వంతస్మిన్ధీఃబుద్ధిర్యస్య సతథోక్తశ్చేత్। తదాద్వితీయంప్రణవేద్వితీయంపదంఅ

ధారణార్థకం అకారాన్వితముకారంసాధువిద్యాత్ ॥ త థాచ॥ ఉకారార్థానుసంధానేన పరమాత్మజీవాత్మనోః శేషి శేషభావరూపసంబంధస్యైవనాన్యార్హత్వప్రతీత్యా ఇ తరశేషత్వభ్రమోనివర్తితఇతిభావః ॥ కించ ॥ ఆత్మత్రా ణోన్ముఖః - ఆత్మనఃస్వస్య-త్రాణేరక్షణే ఉన్ముఖః ఉద్యు క్తః - సాధనాంతరానుష్ఠానదృష్టిస్స్యాచ్చేత్ ॥ తదానమ ఇతిపదం । అనన్యశరణత్వప్రతిపాదకం సఖండనమోన్వితం అఖండనమః పదంసాధువిద్యాత్ - తథాచ॥నమః పదార్థా నుసంధానేన భగవానేవమమరక్షకోనాహమితి ప్రతీత్యా సాధనాంతరేభ్యోనివర్తితఇతిభావః. బాంధవాభాసలోలః॥ బంధవఎవబాంధవాః బాంధవా ఇతిఆభాసంతే ప్రతీయం తఇతిభాంధవాభాసాః । ఆపద్యరక్షకాస్సంపదిసర్వస్వాప హారిణఃశరీరసంబంధినఃతేషులోలః ఆసక్తశ్చేత్ । త దానారాయణాఖ్యం । నారాయణఇత్యాఖ్యా ప్రసిద్ధిర్య స్యతంశబ్దం । తత్పురుషసమాసేకర్తరివ్యుత్పన్నేనఅయ నపదేనమాతాపితాభ్రాతానివాసశ్శరణం సుహృద్గతిర్నా

రాయణ ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా భగవతో నిరుపాధికసకలవిధ బంధుత్వప్రభృతిసర్వవిధ ప్రాప్యత్వప్రతిపాదకం నారాయణశబ్దం । సాధువిద్యాత్ । తథాచ నారాయణశబ్దార్థానుసంధానేనమమభగవానేవ నిరుపాధిక సకలవిధ బంధుః, అన్యేసోపాధికాబాంధవా ఇతిప్రతీత్యాదేవానుబంధిసోపాధికబాంధవాభాసేషులౌల్యంనివర్తతఇతిభావః॥ విషయచపలధీశ్చేత్ । విషయేషువిహితనిషిద్ధభేదభిన్నేషుశబ్దస్పర్శాదిషుచపలాసాభిలాషాధీఃబుద్ధిర్యస్యసతథోక్తశ్చేత్॥ తదా॥ చతుర్థీం నారాయణపదోపరిస్థితాం గుణానుభవజనితప్రీతికారితాశేషావస్థోచితాశేషశేషతైకరతిరూపనిత్యనిరవద్యనిరతిశయభోగ్యభగవత్కైంకర్యప్రార్థనాప్రకాశికాం సఖండనమఃపదాన్వితాంవ్యక్తచతుర్థీం । సాధువిద్యాత్॥ తథాచ॥ వ్యక్తచతుర్థ్యర్థానుసంధానేనతదుక్తం కైంకర్యం భగవత ఏవనమమేతినమసాస్వాత్మపరమాత్మోభయాతిశయాధానయోగ్యేపికైంకర్యేస్వార్థత్వేనిరాకృతే కేవలం స్వార్థతయా అత్యంతస్వరూపవిరుద్ధస్య విషయాంతరస్య

వృత్తిః కైముత్యన్యాయసిద్ధేతి భగవదేకాతిశయాధాయ కకైంకర్యేతరభోగ రాహిత్యలక్షణానన్య భోగ్యత్వస్యా ర్థాత్ప్రతీత్యా తదితరసుఖలవజనకపరిణతి విరసదుఃఖబ హుళ చంచలహేయసకలవిషయవిముఖో భవతీతిభావః॥ (ప్రాప్యస్యబ్రహ్మణోరూపం ప్రాప్తుశ్చ ప్రత్యగాత్మనః। ప్రాప్త్యుపాయం ఫలంప్రాప్తే స్తథాప్రాప్తివిరోధిచ॥ వద న్తిసకలావేదా స్సేతిహాసపురాణకాః। మునయశ్చమహా త్మానో వేదవేదాంతపారగాః) ఇత్యుక్తప్రకారేణసకల వేదశాస్త్రాణామర్థపంచకప్రతిపాదకత్వాత్తత్సంగ్రహమూ లమంత్రేపిప్రణవేనజీవస్వరూపం। అఖండనమసాఉపాయ స్వరూపం। సఖండనమసి షష్ఠ్యంతమకారేణ విరోధిస్వ రూపం నారాయణాపదేనపరస్వరూపం। వ్యక్తచతుర్థ్యా ఫలస్వరూప మిత్యేవ మర్థపంచకప్రతిపాదనంవేదితవ్యం॥ (పితాచరక్షకశ్శేషీభర్తాజ్ఞేయోరమాపతిః। స్వామ్యాధా రోమమాత్మాచభోక్తాచేతిమనూదితః) ఇత్యుక్తప్రకారేణ కారణత్వవాచినా అకారేణపితృత్వం। రక్షకత్వవాచినా

అకారేణరక్షకత్వంలుప్తచతుర్థ్యా అర్థాచ్ఛేషత్వ ప్రతిసం బంధితయా శేషిత్వం। అనన్యార్హత్వవాచినా ఉకారేణ భార్యాత్వ ప్రతిసంబంధితయా భర్తృత్వం।జ్ఞాతృత్వవా చినా మకారేణతత్ప్రతిసంబంధితయా ఈశ్వరస్యజ్ఞేయ త్వం। నారాయణపదె తత్పురుషసమాసేనస్వామిత్వం ఆ ధారత్వంచ । బహుబ్రీహిసమాసెన అన్తర్యామిత్వరూప మాత్మత్వం। వ్యక్తచతుర్థ్యాకైంకర్యరూపభోగేనమసా స్వాత్మనోభోక్తృత్వనిరాసెన అర్థాదోభోక్తృత్వంభగ వత ఎవోక్తమిత్యేవం మూలమంత్రె నవవిధసంబధాః ప్రతిపాదితా ఇతివెదితవ్యం॥ విస్తరస్తుప్రాచీననిబంధనేషు ద్రష్టవ్యః॥ ౪॥ .... ※

అవ।ఎవంచతుశ్లోక్యామూలమంత్రం వ్యాఖ్యాయఅథ తద్వివరణభూతమాచార్యరుచిపరిగృహీతంఅనుష్ఠానప్రకా శకంమంత్రరత్నంశ్లోకద్వయెన వ్యాచష్టేః తత్రప్రథమ శ్లోకెనతస్య పదార్థానాహ॥ (నైత్యత్వమితి)

మూ॥ నైత్యత్వంనిత్యయోగం సముచితగుణజాతంత న్నుఖ్యాపనంచోపాయంక ర్తవ్యభాగంత్వథమిథునపరం ప్రా

ప్యమేవం ప్రసిద్ధమ్ । స్వామిత్వం ప్రార్థనాంచ ప్రబలతర విరోధిప్రహాణందశైతా న్నన్తారంత్రాయతేచేత్యధిగతనిగమష్షట్పదోయం ద్వ్యఖణ్డః॥..... ....※

వ్యా॥ ణీఞ్ ప్రాపణఇతిధాతుః । నయతీతినేత్రీతస్యాః భావః నేతృత్వం।పురుషకారత్వం।అయంశ్రీశబ్దార్థః॥(ఆకించిన్యైకశరణాః కేచిద్భాగ్యాధికాః పునః । మత్పదామ్భోరుహద్వంద్వం ప్రపద్య ప్రీతమానసాః । లక్ష్మీం పురుషకారత్వే వృతవన్తో వరాననే) ఇత్యాదికమత్రానుసంధేయం॥ నిత్యయోగం।నిత్యశ్చాసౌయోగశ్చనిత్యయోగః తంనిత్యయోగం నిత్యసంశ్లేషం అయంమతుప్ప్రత్యయార్థః। (నిత్యైవేషాజగన్మాతా విష్ణోశ్శ్రీరనపాయనీ । మమసర్వాత్మభూతస్యనిత్యైవేషానపాయినీ) ఇత్యాదికమత్రాను సంధేయం। సముచితగుణజాతం । సమ్యగుచితాస్సముచితాః । ఆశ్రయణోచితా ఇత్యర్థః । తేచతేగుణాశ్చ తేషాంజాతంసమూహం । ఆశ్రయణసౌకార్యపాదకాశ్రితకార్యాపాదక వాత్సల్య, స్వామిత్వ, సౌశీల్య, సౌలభ్య, జ్ఞాన, శక్తి, పూ

_ర్తి, ప్రా_ప్తి, గుణసమూహామిత్యర్థః । అయంనారాయణ శబ్దార్థః । తత్రవాత్సల్యందోషభోగ్యత్వం। స్వామిత్వంస్వ వ్యతిరి_క్తవస్తుషుస్వకీయత్వాభిమానః । సౌశీల్యంమహాతో మందైస్సహనీరన్ధ్రసం శ్లేషస్వభావత్వం । సౌలభ్యంసకల మనుజనయనవిషయత్వం । ఏతేచత్వారోగుణాః ఆశ్రయణ కార్యాపాదకాః॥జ్ఞానం చేతనస్యానివ_ర్తనీయానిష్ట ప్రా పణీయేష్టపరిజ్ఞానోపయోగీ సర్వదాసర్వవిషయా వరో క్షావభాసః । శ_క్తిఃనిత్యసంసారిణో నిత్యసూరిపరిషత్సం ఘటనోపయోగ్యఘటిత ఘటనాసామర్థ్యం । పూ_ర్తిర వా_ప్తసమ_స్తకామత్వం । ప్రా_ప్తిఃనిరుపాధిక శేషిత్వరూప స్సంబంధః । శేషిత్వంనామస్వశేషభూతసమ_స్తవస్తుహి తాతిశయాధారత్వమితితస్యస్వామిత్వాద్భేదః । ఏతేచ త్వారోగుణ ఆశ్రితకార్యాపాదకాః । తనుఖ్యాపనం। తనోర్దివ్యమంగళవిగ్రహస్య ఖ్యాపనం ప్రకాశనంచ । చరణశబ్ద_స్తనూపలక్షకఇత్యర్థః ॥ అయంచరణశబ్దార్థః ఉపాయం ప్రాపకం । అయం శరణశబ్దార్థః॥ (ఉ

పాయే గృహరక్షిత్రో శ్శబ్దశ్శరణ మిత్యయం । వర్తతే సాంప్రతంచైష ఉపాయార్థైకవాచకః ॥ ఇత్యాది కమత్రాను సంధేయం । కర్తవ్యభాగస్తు। కర్తుంయోగ్యః కర్తవ్యః సచాసౌభాగశ్చేతంఅధ్యవసాయాత్మ కమధికారిచేతనకర్తవ్యాంశంచ । అయంప్రపద్యఇత్యస్యార్థః॥ అథేత్యుత్తరఖండవ్యాఖ్యారంభే । మిథునపరంమిథునం పరం - ప్రధానంయస్యతస్మిన్మిథునపరం । లక్ష్మీనారాయణాఖ్యద్వంద్వరూపమిత్యర్థః । అథవామిథునంచతత్పరంచేతికర్మధారయః । మిథునంలక్ష్మీనారాయణరూపం । పరం ప్రాప్యాంతరా దుత్కృష్ట మిత్యర్థః । ఏవంమిథునపరత్వేనప్రసిద్ధం॥ (భవాంస్తుసహవైదేహ్యా గిరిసానుషురంస్యతే । అహంసర్వంకరిష్యామి జాగ్రతస్స్వపతశ్చతే) ఇత్యాదిప్రమాణసిద్ధం । ప్రాప్యం ప్రాప్తుంయోగ్యం।గమ్యం అయముత్తరఖండస్థ శ్రీమచ్ఛబ్దార్థః । స్వామిత్వం శేషిత్వం అయంనారాయణశబ్దార్థః । ప్రార్థనాం సర్వదేశసర్వకాల సర్వావస్థోచిత సకలవిధకైంకర్యాణికరవాణీత్యేవం రూ

షాం కైంకర్యప్రార్థినాం అయంచతుర్థ్యర్థః॥ ప్రబలతర విరోధిప్రహాణం అతిశయేనప్రబలౌ ప్రబలతరౌ। తౌచతౌవి రోధినౌచ ప్రబలతరవిరోధినౌ।అహంభోక్తామమాయంభో గ్య ఇత్యేవంరూపౌ యహంకారమమకారౌతయోః ప్రహా ణంసవాసనానివృత్తించ।అయంనమశ్శబ్దార్థః । అత్ర అవి ద్యాకర్మవాసనారుచి ప్రకృతిసంబంధనివృత్తి రప్యర్థసిద్ధా। తయావినా ఉక్తాహంకారమమకారనివృత్తేరసంభవాత్। ఏతాః పూర్వోక్తాః దశదశసంఖ్యాకాః అర్థాః । మంతా రమనుసంధాతారం - త్రాయతేచరత్యేత్యేవ- ఇతిషట్పదః షట్పదానియస్యసతథోక్తః। అనేనపూర్వఖండే శ్రీమన్నా రాయణే త్యేతత్సంబుధ్యంతం పృథక్పదమితిపక్షోనిరస్తః। తదానీంతవేత్యధ్యాహారప్రసంగాత్ । ద్విఖండఃద్వౌఖండౌ అంశౌయస్యసద్విఖండఃద్వివాక్యః । అనేనప్రణవంవినాపి మంత్రరత్నస్య వాక్యద్వయాత్మకత్వేన ద్వయత్వంసూచి తం। అయంద్వయాఖ్యోమంత్రః । అధిగతనిగమః అధిగతః ప్రాప్తః నిగమోవేదః యేనసోధిగతనిగమః కఠవల్ల్యాద్యు

పనిషత్ప్రతిపాద్యఇత్యర్థః॥తథాచ॥కఠవల్ల్యాంశ్రూయతే॥
సత్యంతద్ద్వయం॥ సకృదుచ్చారోభవతీతి॥ ఏతద్ద్వయార్థ
స్వరూపం శ్వేతాశ్వతరేశ్రూయతే॥ యోబ్రహ్మాణం విద
ధాతిపూర్వం యోవై వేదాంశ్చ ప్రహిణోతితస్మై। తం
హిదేవమాత్మబుద్ధిప్రసాదంముముక్షుర్వై శరణమహంప్ర
పద్యేఇతి॥ (అత్రపాద్మే) బ్రహ్మాణంప్రతిహరివచనం। (మా
మేకంచశ్రియాయుక్తం భక్తియుక్తోనరోత్తమః। ద్వయేన
మంత్రరత్నేన మత్ప్రియేణభజేత్సదా॥ అచిరాత్స్వత్ప్రసా
దేన మల్లోకంచసగచ్ఛతి। దుర్వృత్తోవాసువృత్తోవామూ
ర్ఖః పండితఏవవా॥ లక్ష్మీశంమాంసురేశేశంద్వయేనశరణం
గతః। మల్లోకమచిరాల్లబ్ధ్వా మత్సాయుజ్యంసగచ్ఛతి॥ పు
రామంత్రద్వయంబ్రహ్మన్ విష్ణులోకేమహాపురే। తస్మిన్న
న్తఃపురేలక్ష్మ్యై మయాదత్తంసనాతనం॥ లక్ష్మ్యాలబ్ధంత
యాచైవ మంత్రరత్నంద్వయంవిభో) ఇత్యాదివచనశత
మత్రానుసంధేయమ్॥ .... ☼

అవ॥ ఏవంమంత్రరత్నస్య పదార్థానుక్త్వా అథపదా
ర్థానువాదపూర్వకం వాక్యార్థమాహ॥ .... ☼

(ఈశానామితి)మూ॥ ఈశానాంజగతామధీశదయితాం నిత్యానపాయాంశ్రియం సంశ్రిత్యాశ్రయణోచితాఖిలగుణస్యాంఘ్రీహరేరాశ్రయే । ఇష్టోపాయతయాశ్రియాచసహితా యాత్మేశ్వరాయార్థయే కర్తుందాస్యమశేషమప్రతిహతం నిత్యంత్వహంనిర్మమః॥ .... ※

వ్యా॥ జగతాం లోకానాం-ఈశానాంనియంత్రీం-అధీశదయితాం-అధిక ఈశోనియంతాఅధీశః । సర్వేశ్వరః-తస్యదయితాంవల్లభాం-అనేనవిశేషణద్వయేన పురుషకారత్వోపయోగిశ్రయమాణచేతనే వాత్సల్యంశ్రియమాణభగవతివాల్లభ్యంచసూచితం॥ అస్యేశానాజగతోవిష్ణుపత్నీ॥ హ్రీశ్చతేలక్ష్మీశ్చపత్న్యౌ॥ ఈశ్వరీగ్ం సర్వభూతానాం (త్వంమాతాసర్వలోకానాం దేవదేవోహరిఃపితా। త్వయైతద్విష్ణునాచాంబ జగద్వ్యాప్తం చరాచరం) ఇత్యాదికమత్రానుసంధేయం । నిత్యానపాయాం । అపాయోవిశ్లేషః నవిద్యతే అపాయోయస్యాస్సాఅనపాయా । నిత్యమనపాయా నిత్యానపాయాతాం అథవా అపాయ స్యాభావో

అనపాయః. నిత్యంఅనపాయో యస్యాస్తాం నిత్యానపా
యాం। నిత్యంసంశ్లిష్టామిత్యర్థః। శ్రియం। శ్రిఞ్ సేవాయాం
శ్రుశ్రవణే। శౄహింసాయాం। శౄవిస్తారే। ఇతిధాతుభ్యః
షోఢావ్యుత్పన్నః శ్రీశబ్దః॥ తత్ర॥ శ్రిఞ్ సేవాయామితిధా
తోః శ్రీయతేచైతనైరితి శ్రీరితికర్మణి వ్యుత్పత్త్యా సాప
రాధచేతనాశ్రయణోప యోగివాత్సల్యాదికముక్తం॥ శ్ర
యతేభగవంతమితి శ్రీరితికర్తరివ్యుత్పత్త్యాస్వతన్త్రభగవ
దావర్జన హేతుభూతవాల్లభ్యాదికముక్తం॥ శ్రుశ్రవణే ఇతి
ధాతోః శృణోత్యాశ్రిత విజ్ఞాపనమితి శ్రీరితి కర్తరివ్యుత్ప
త్త్యాస్వాశ్రిత విజ్ఞాప్యమానకార్యశ్రవణముక్తం॥శ్రావయ
తివిముఖాన్ హితమితి శ్రీరితిణిచ్ ప్రత్యయాన్తగర్భశ్రుధా
తోరేవ కర్తరివ్యుత్పత్త్యా విముఖచేతనానామపిహితోప
దేష్టృత్వముక్తం॥ శౄహింసాయామితిధాతోః। శృణా
తిహినస్తి ఆశ్రితదోషానితి శ్రీరితి కర్తరివ్యుత్పత్త్యా ఆశ్రిత
దోషనివర్తకత్వముక్తం॥ శ్రిఞ్ విస్తారఇతిధాతోః శ్రీణాతి
విస్తారయతిగుణైరాశ్రితానితి శ్రీరితికర్తరివ్యుత్పత్త్యా ఆశ్రి

తగుణవర్ధకత్వముక్తమ్ । ఏవంషాఢావ్యుత్పన్నః శ్రీశబ్దః
త్స్యాః ప్రథమాభిధానం॥ అత్ర (శృణాతినిఖిలాన్
షాన్ శ్రీణాతిచగుణైర్జగత్ । శ్రీయతేచాఖిలైర్నిత్యం
యతేచపరంపదం॥ శ్రయంతీంశ్రీయమాణాంచశృణతీం
ణ్వతీమపి) ఇత్యాదికమత్రానుసంధేయమ్ । ఏతాదృశీం
యంభగవత్ప్రిధానమహిషీం । సంశ్రిత్యసమ్యగాశ్రిత్యవ
తృత్వప్రయుక్తవాత్సల్యాతిరేకాదవ్యవధానేన పురుష
రతయా శరణంప్రపద్యేత్యర్థః । ఆశ్రయణోచితాఖిలగు
స్య । ఆశ్రయణస్యశరణవరణస్య । ఉచితా అనుగుణాః
ఖిలాఃసమస్తాః । గుణాఃవాత్సల్యాదయోయస్యతథోక్తస్య
ఆశ్రయణ సౌకర్యాపాదకాశ్రిత కార్యాపాదక వాత్సల్య
స్వామిత్వ సౌశీల్యసౌలభ్యజ్ఞానశక్తిపూర్తి ప్రాప్తిగుణ
శాలినః । హరేః ఆశ్రితదురితనివర్తకస్యభగవతః । అంఘ్రీ
చరణౌ । ఇష్టోపాయతయా । ఇష్టస్యఅభీష్టఫలస్య । ఉపా
యతయా సాధనత్వేన । యద్వా। ఇష్టశ్చాసౌఉపాయశ్చ
తస్యభావస్తత్తా । తయాసుఖరూప సాధనత్వేన ।ఆశ్రయే

ప్రపద్యే । అధ్యవస్యామీత్యర్థః । అయంపూర్వఖండార్థః శ్రియాచలక్ష్మ్యాచ । శరణవరణ కాలేపురుషకారభూత యా లక్ష్మ్యాచేత్యర్థః । సహితాయ నిత్యసంశ్లిష్టాయ । ఆ త్మనామీశ్వర ఆత్మేశ్వరః । తస్మైఆత్మేశ్వరాయ । సర్వశే షిణే నారాయణాయ । అహంతుస్వీకృతసిద్ధోపాయస్సం సారివిలక్షణోఽహమ్॥ నిర్మమః-అహంభోక్తామమాయంభో గ ఇత్యేవం రూపాహంకారమమకార రహితస్సన్ । (ఆ త్మాత్మీయపదార్థేషు యాస్వాతంత్ర్యస్వతామతిః । మే నేత్యేవసమీచీన బుద్ధ్యాసాత్రనివార్యతే) ఇత్యాదికమ త్రానుసంధేయమ్ । నవిద్యతే శేషంయస్మిన్ తన్ శేషంసక లవిధం । ప్రతిహతంవధవతిత్య ప్రతిహతంనిర్విఘ్నం । స ర్వదేశసర్వకాలోచితమితియావత్ । నిత్యం-సర్వావస్థోచి తం । దాస్యం-దాసస్య [illegible] కర్మ్యం । కర్తుమ్-ఆచరితుం। అర్థయేప్రార్థయే । అయముత్తరఖండార్థః॥ ౨ ॥ ......*

అవ॥ ఏవంమధ్యమరహస్యంమంత్రరత్నం వ్యాఖ్యా యఅథతద్వివరణభూతం శరణ్యారుచిపరిగృహీతంచరమశ్లో

మూ॥ మత్ప్రాప్త్యర్థతయా మయోక్తమఖిలంస
జ్యధర్మంపునర్మామేకంమదవాప్తయేశరణమిత్యార్తో
యంకురు । త్వామేవంవ్యవసాయయుక్తమఖిలజ్ఞాన
పూర్ణోహ్యహంమత్ప్రాప్తిప్రతిబంధకైర్విరహితంకుర్యాం
శుచంమాకృథాః ॥ ....

వ్యా॥ మమప్రాప్తిఃమత్ప్రాప్తిః । అర్థఃప్రయోజ
యస్యసతథోక్తః తస్యభావస్తత్తా తయామత్ప్రాప్త్యర్థ
తయా । మత్ప్రాప్తిసాధనత్వేన । మయా-హితోప
ప్రవృత్తేనమయా । ఉక్తంభవన్నాసనపరీక్షార్థం పూ
ధ్యాయేషుబహుశః ప్రతిపాదితం । అఖిలం సమస్తంధ
మోక్షఫలసాధనం । కర్మయోగజ్ఞానయోగాంగకంభ
యోగమిత్యర్థః । అత్రఅఖిలమితిసర్వశబ్దార్థః । మ
ప్త్యర్థతయామయోక్తమితి ధర్మశబ్దార్థః । సంత్య
న్యక్త్వాక్త్వారుచివాసనాభిస్సహఅపునః ప్రసంగంవిహా
త్యర్థః । అయంపరిత్యజ్యేత్యస్యార్థః । అత్రమత్ప్రా
ర్థతయాను యో కమఖిలంధర్మం సంత్యజ్యేతివిశిష్టవిష

తయాప్రతీయమానోపిత్యాగవిధిఃసవిశేషణే హీతిన్యా యేనస్వర్గీధ్వస్త ఇత్యాదివద్విశేషణభూత భగవత్ప్రాప్త్యుపాయత్వాకారంత్యాగేపర్యవస్యతి । కైంకర్య రూపతయాస్వయంప్రయోజనత్వేనక్రియమాణానాం తేషాంత్యాగాయోగాత్ । అన్యథాసర్వసంకరప్రసంగాత్ । అతః కైంకర్యత్వేన కర్త్రాదికంయథా శక్త్యనుష్ఠేయం నతు సాధనత్వేనేతి తత్త్వవిదాముద్ఘోషః । పునర్మామేకం ॥ అయమేకశ్లో (మామేవయే ప్రపద్యంతే మాయామేతాంతరంతి తే) ఇత్యాది స్థానప్రమాణేన అవధారణార్థకః ప్రతీతిశేషః । మామేకంప్రతి । ఆశ్రయణసౌకర్యాపాదక వాత్సల్యస్వామిత్వ సౌశీల్యసౌలభ్యగుణశాలినం మామేవైకంద్రక్ష్య। అయంమామేకమితిపదద్వయార్థః।అత్ర సాధనాంతరాణాం స్వరూపవిరుద్ధత్వ దుష్కరత్వాదినా అత్యంతమపసన్న స్వాంమదవాప్త్యయే మత్ప్రాప్త్యయే, శరణమితి అహమేవోపాయ ఇతి । అవసాయమధ్యవసాయం

త్రప్రకృత్యర్థః।కుర్వతిప్రత్యయార్థః।ఏవమధికారికృత్యప్ర
పాదకం పూర్వార్ధం వ్యాఖ్యాయసిద్ధోపాయ భూత
న్యాకృత్య ప్రతిపాదక ముత్తరార్థం వ్యాచష్టే । తా
త్వ్యాది।ఏవంఅనేనప్రకారేణ । వ్యవసాయయుక్తం అ
వసాయవిశిష్టం । త్వాంఅజ్ఞం అశక్తం అప్రాప్తం భ
తం।అయంత్వాఇత్యస్యార్థః । జ్ఞానమాదిర్యేషాంతే జ్ఞా
దయఃఅఖిలైః జ్ఞానాదిభిఃపూర్ణః । సమగ్రోపాయాంతక
కార్యోపాదకజ్ఞానశక్తిపూర్తిప్రాప్తిగుణశాలిత్వేన వే
న్తప్రసిద్ధోపాయమిత్యర్థః।అయంఅహంశబ్దార్థః। మాత్
ప్తిప్రతిబంధకైః। మమప్రాప్తిమత్త్వాప్తిః। తస్యాః
బంధకైఃమదవాప్తివిరోధిభిః।అవిద్యాకర్మవాసనారుచి
కృతిసంబద్ధైఃతదవాన్తరభేదైః దేహాత్మాభిమానప్రసంగ
రూపమమకారస్వాతన్త్ర్యాభిమానతదనుబంధిమమకా
సంచితానభ్యుపగతప్రారబ్ధపుణ్యపాపరూపపూర్వాఘై
న్యపాపరూపప్రామాదికోత్తరాఘైః అనాదివాసనాక
త్పుణచ్ఛేదకందూయనాదిభిఃలోకాపవాదభీత్యాకరుణః

కాలుష్యేణచక్రియమాణైఃపుణ్యపాపైశ్చ । అయంసర్వ
పాపేభ్య ఇత్యస్యార్థః । అత్రావిద్యానామజ్ఞానానుదయా
న్యథాజ్ఞానవిపరీతజ్ఞానరూపేణత్రివిధమజ్ఞానం । పుణ్యపా
పరూపేణద్వివిధంకర్మ । అస్యప్రపంచోనుపదమేవవక్ష్యతే
అబుద్ధిపూర్వకప్రవృత్తిహేతుసంస్కారవిశేషోవాసనా ।
సాచాజ్ఞాన వాసనాకర్మవాసనాప్రకృతి సంబంధవాసనా
చేతిత్రిప్రకారా । బుద్ధిపూర్వకప్రవృత్తిహేతు సజాతీయ
కర్మారంభేచ్ఛారుచిః । సాచవిషయభేదాద్బహు ప్రకారా
ప్రకృతిసంబధఃస్థూలసూక్ష్మరూపాచిత్సంబంధః । సచదే
వమనుష్య దేహాదిభేదనబహువిధః । అత్రైదంతత్వం। ము
ముక్షోఃపాపవత్పుణ్యస్యాపిమోక్షవిరోధిత్వా విశేషాత్త
దపిపాపశబ్దవాచ్యం । తదావిద్వాన్పుణ్యపాపేవిధూయ
నిరంజనఃపరమంసామ్యముపైతి । సఆగచ్ఛతివిరజాంనదీం
తత్సుకృతదుష్కృతేవిధూనతే । యథైషీకాతూలమగ్నౌ
ప్రోతంప్రదూయేత ! ఎవంహాస్యసర్వేపాప్మానః ప్రదూ
యంతే । యథాపుష్కరపలాశఆపోనశ్లిష్యంతే । ఎవమే

వంవిదిపాకంకర్తనశిష్యతే। ఇత్యాదిశ్రుతేః। ఏవంపుణ్య
పరూపంద్వివిధమపికర్మ పూర్వాఘోత్తరాఘభేదేనద్వి
ధం। జ్ఞానోత్పత్తేఃపూర్వంకృతంపూర్వాఘం। జ్ఞానోత్పత్త్య
నంతరంకృతముత్తరాఘం । పూర్వాఘంచద్వివిధం స
చితప్రారబ్ధభేదాత్ । సంచితంప్రబలకర్మాంతర ప్రతిబం
ధకవశేనఫలానున్ముఖంకర్మ । ప్రారబ్ధంఫలప్రదానో
న్ముఖంకర్మ । తచ్చద్వివిధం। అభ్యుపగతానభ్యుపగతభేదా
త్। అభ్యుపగతమేతద్దేహానుభావ్యం। అనభ్యుపగతం దేహాం
తరానుభావ్యంఫలప్రదానోన్ముఖం । ఉత్తరాఘంచద్వి
ధం। ప్రామాదికబుద్ధిపూర్వకభేదాత్ । ప్రామాదికో
త్తరాఘస్యాశ్లేషః। బుద్ధిపూర్వకోత్తరాఘస్య ప్రాయశ్చి
త్తనవినాశః । తదకరణేఅనుభవేనవినాశః। ఏవంచసతిముము
క్షోస్సాధనాంతరనిష్ఠస్య కృత్స్నమపిప్రారబ్ధమకృతప్రా
యశ్చిత్తంబుద్ధిపూర్వోత్తరాఘంచానుభవైకవినాశ్యం।
ద్వయాసంచితస్యనాశః। ప్రామాదికోత్తరాఘస్యాశ్లేష
తస్యత్వానభ్యుపగతమేవనిరంతరం । ప్రపత్తినిష్ఠస్య ఇతిశే

త్తేః। తదధిగమఉత్తరపూర్వాఘయోరశ్లేష వినాశౌ తద్వ్య
పదేశాత్। అనారబ్ధకార్యేఏవతు పూర్వేతదవధేః। ఇతరస్యా
ప్యేవమసంశ్లేషః పాతేతు। భోగేనత్వితరేక్షపయిత్వాథసం
పద్యతే। ఇత్యాదిసూత్రకారవచనాచ్చ। దృప్తప్రపన్నస్యతు
అభ్యుపగత ప్రారబ్ధమస్మృతప్రాయశ్చిత్తం బుద్ధిపూర్వో
త్తరాఘంచ అనుభవైకవినాశ్యం। ఉపాయమహిమ్నా
సంచితానభ్యుపగతప్రారబ్ధయోర్వినాశః। ప్రామాదికోత్త
రాఘస్యాశ్లేషః। ఆర్తప్రపన్నస్యతు సర్వముపాయవినా
శ్యం నాస్త్యుత్తరాఘమస్తి (ఆర్తానామాశు ఫలదా సకృ
దేవకృతాహ్యసౌ। దృప్తానామపిజంతూనాం దేహాంతరని
వారిణీ॥ ప్రారబ్ధేతరపూర్వాఘనాశమఖిలంప్రామాదికంచోత్త
రం న్యాసేనక్షపయన్ననభ్యుపగతప్రారబ్ధఖణ్డంచనః। ధీ
పూర్వోత్తరపాప్మనామజననం జ్ఞాతేపితన్నిష్కృతేః కోటి
ల్యేసతిశిక్షయా [illegible] కరోతి (ప్రభుః) ఇత్యాది
కమప్యత్రానుసంధేయం [illegible] హింసాఏతా [illegible] ప్రతిబంధకైర్వి
ముక్తం। అయంమహావిశ్వాసః [illegible] కపరిపాలనం। అ

పరిశుద్ధాత్మభావనాజ్ఞానయోగః! తేనాబాధికారస్య తైలధా
రావదవిచ్ఛిన్నదర్శన సమానాకారప్రీతి రూపాపన్న స్మృతి
సన్తతిర్భక్తియోగః । కర్మజ్ఞానాంగికా యథాభక్తిరేవఉపా
యత్వేనకర్మజ్ఞానయోః పృథ ... వ్యాఖ్యా వెపిఅత్రసర్వో
పాంతుల్యవసుపాయత్వోక్తిః ... ఇతివత్
ప్రణాళికామపెక్ష్య. కామమోక్షౌహి ... తదుప
యోగినాధర్మార్థౌకర్మజ్ఞానయోగాః ... స్థానయో
గ్యతాపాదకస్నానసంధ్యోపాసనాది ... కానాం
అవతారరహస్య జ్ఞానపురుషోత్తమ ... వాస
నామ సంకీర్తనదీపారోపణమార్జనసమ్ప్రోక్షణాదీనాంచ యథా
థాసంభవంకర్మజ్ఞానాభావేనఅన్తర్గమః । అవతారరహ
స్యజ్ఞానాదీనాం మోక్షోపాయ ... గతయా
ప్రధానఫలెనై వసలవత్వాభిప్రాయః ... స్వరూపా
పవిరుద్ధత్వాత్ ... త్వాతః
ఫలాంసాధన ... చ్చిర
కాలసా ... శక్తు

మనలం వర్ణాశ్రమోచితత్వేన అభిమతఫలసాధనత్వేనచ
శాస్త్రచోదితత్వాత్ త్వయోపదిష్టత్వాచ్చ ప్రత్యవాయ
భీత్యావిహాతుమసమర్థః । అతోఽయంనిర్ణయః । భక్తియో
గస్యాంగభూతకర్మయోగజ్ఞానయోగాది కరణాత్కారణం
తత్త్యాగాత్త్యాగః । సవిశేషణేహింతిన్యాయాత్ । భోజనపూ
ర్వభావిన్యాః క్షుధఇవ కైంకర్య పూర్వభావిన్యాభక్తేస్త్యా
గాయోగాత్ నిత్యనైమిత్తికానాం సాధనానుష్ఠానయో
గ్యతా పాదకత్వాకారేణత్యాగః । భగవదారాధనయో
గ్యతాపాదకత్వాకారేణ కైంకర్యత్వాకారేణచ అనుష్ఠా
నమవగతమితి। ప్రపత్తుమప్యనలం। స్వరూపానురూపత్వసు
కరత్వ సుఖరూపత్వనిరపాయత్వ సిద్ధత్వస్వతఃఫలసాధన
త్వనిరపేక్షత్వావిలంబఫలప్రదత్వైకత్వాదిభిః సుకరోపా
యే శోకనివృత్త్యర్థమభిహితేపితదంగభూతసర్వధర్మత్యా
గస్య అశక్యత్వాదార్జవాభావాదాకించన్యాభావాన్మహావి
శ్వాసాభావాచ్చసర్వధర్మత్యాగాంగకప్రపదనం కర్తుమ
ప్యసమర్థః అహందుష్కర్మా [illegible] । సీదామి

పరిశుద్ధాత్మభావనాజ్ఞానయోగః। తేన స్థాధికారస్యైతైలధా
రావదవిచ్ఛిన్నదర్శన సమానాకారిప్రీతి రూపాపన్నస్మృతి
సన్తతిర్భక్తియోగః। కర్మజ్ఞానాంగికా యా భక్తిరేవడుపా
యత్వేనకర్మజ్ఞానయోః పృథగుపాయత్వాభావేపిఅత్రసర్వే
షాంతుల్యవదుపాయత్వోక్తిః చ త్యాగః పుమర్థా ఇతివత్
ప్రణాళికామపేక్ష్య. కామమోక్షౌహి ... తదుప
యోగినాధర్మార్థౌక ర్మజ్ఞానయోగౌ ... స్థానయో
గ్యతాపాదకస్నానసంధ్యోపాసనాది ... కానాం
అవతారరహస్య జ్ఞానపురుషోత్తమ ... వాస
నామ సంకీర్తనదీపా ... నాదీనాంచ యు
థాసంభవంకర్మజ్ఞాన ... అవతారరహ
స్యజ్ఞానాదీనాం మోక్షోపాయ ... గతయా
ప్రధానఫలె ... స్వరూపా
పవిరుద్ధ ... త్స్వతః
ఫలాంసాధ ... చ్చిర
కాలసా ... లొకు

మనలం వర్ణాశ్రమోచితత్వేన అభిమతఫలసాధన త్వేనచ శాస్త్రచోదితత్వాత్ త్వయోపదిష్టత్వాచ్చ ప్రత్యవాయ భీత్యావిహాతుమసమర్థః । అతోయంనిర్ణయః । భక్తియోగస్యాంగభూతకర్మయోగజ్ఞానయోగాది కరణాత్కారణం తత్త్యాగాత్త్యాగః । సవిశేషణేహీంతిన్యాయాత్ । భోజనపూర్వభావిన్యాః క్షుధ ఇవ కైంకర్య పూర్వభావిన్యాభక్తేస్త్యాగాయోగాత్ నిత్యనైమిత్తికానాం సాధనానుష్ఠానయోగ్యతా పాదకత్వాకారేణత్యాగః । భగవదారాధనయోగ్యతాపాదకత్వాకారేణ కైంకర్యత్వాకారేణచ అనుష్ఠానమవగతమితి। ప్రపత్తుమప్యనలం। స్వరూపానురూపత్వసుకరత్వ సుఖరూపత్వనిరపాయత్వ సిద్ధత్వస్వతఃఫలసాధనత్వనిరపేక్షత్వావిలంబఫల ప్రదత్వైకత్వాదిభిః సుకరోపాయే శోకనివృత్త్యర్థమభిహితేపి తదంగభూతసర్వధర్మత్యాగస్య అశక్యత్వాదార్త్యభావాదాకించన్యాభావాన్మహావిశ్వాసాభావాచ్చసర్వధర్మత్యాగాంగక[illegible]ప్రపదనం కర్తుమప్యసమర్థః అహందు[illegible] । సీదామి

కృశీభవామి । ఏవంశోకనిమిత్తముక్త్వాశోకనివృత్తిహేతు
మాహ । ఏతదిత్యాదినా । సారథేః వాత్సల్యాతిరేకాత్ అ
ర్జునసారథీభూతస్య । తేపరమాప్తస్యభవతస్తు । చరమంఅంతి
మం । వాక్యంవాక్యార్థం । సర్వధర్మానిత్యాది చరమశ్లో
కార్థమిత్యర్థః । స్మరన్ అనుసందధానస్సన్ ।తతఏవహేతోః ।
పునః । ఏతత్పూర్వోక్తం । జ్ఞానంపూర్వార్ధోక్తభగవదేకో
పాయత్వాధ్యవసాయం । ఉపేయుషః త్వత్ప్రసాదాత్ప్రా
ప్తవతః । మమఅజ్ఞస్యాశక్తస్యప్రాప్తస్యమె । సర్వాపరాధ
క్షయంసర్వేషా మపగాధానాం అవిద్యాకర్మవాసనారుచి
ప్రకృతిసంబధానాంతదవాన్తరభేదానాంఅహంకారమమ
కారాదీనాంసంచితానభ్యుపగతప్రారబ్ధపుణ్యప్రాపరూపపూ
ర్వాఘానాంపుణ్యపాపరూపప్రామాదికోత్తరాఘానాంఅ
నాదివాసనాకృతతృణచ్ఛేదకండూయనాదీనాంలోకాపవా
దభీత్యాకరుణయాకాలుష్యేణచకృతానాం కేషాంచిద్బుద్ధి
పూర్వకృతానాంచసర్వేషాంప్రాప్తివిరోధినాం । క్షయం
అశ్లేషవినాశరూపసవాసననివృత్తిం । అపరాధశబ్దేనపాపా

నాంభగవన్నిగ్రహరూపత్వముక్తం) యత్త్వత్ప్రియంతదిహ
పుణ్యమపుణ్యమన్యన్నాన్యత్తయోర్భవతిలక్షణమత్రజాతు।
ధూర్తాయితం తవతుయత్కిలరాసగోష్ఠ్యాం తత్కీర్తనంప
రమపావనమామనన్తి) ఇత్యభియుక్తోక్తేః। తన్నివృత్తిశ్చ
త్వత్తృష్ణయైవభవతి (యద్బ్రహ్మకల్పనియుతానుభవేప్య
నాశ్యంతత్కిల్బిషం సృజతిజన్తురిహక్షణార్ధే। ఏవంసదా
సకలజన్మసుసాపరాధంక్షామ్యస్యహోతదభిసంధి విరా
మమాత్రాత్) ఇత్యాద్యాచార్యవచనమత్రప్రమాణం। అశ్లేషో
నామఉత్పత్స్యమానశక్తిప్రతిబంధః। వినాశోనామ ఉ
త్పన్నశక్తివినాశః। అశ్లిష్టవినష్టయోరుత్తరపూర్వసుకృ
తయోస్తాదృశయోర్దుష్కృతయోశ్చ శరీరావసానేసు
హృద్ద్విషత్సంక్రమణంశ్రూయతే। తస్యపుత్రాదాయము
పయంతిసుహృదస్సాధుకృత్యాం ద్విషంతఃపాపకృత్యాం
తస్యప్రియాజ్ఞాతయస్సుకృతముపయంతిఅప్రియాదుష్కృ
తం। ఇత్యాది॥ ఏతత్ప్రపఞ్చోభాష్యాదౌద్రష్టవ్యః। క
ర్తాసికరిష్యసి। ఇతిదృఢోస్మి॥ అవసాదనివృత్త్యానిర్భరో

భవామీత్యర్థః । సీదామిదృఢో స్మీత్యాభ్యాం । స్వావ
లోకనేనఅవసాదో భగవద్గుణావలోకనేనదార్ఢ్యంచ । అధి
కారిణోయావజ్జీవమనువర్తనీయమితిసూచితం । అస్మీతి
వర్తమాననిర్దేశేన అధ్యవసాయస్యాచాంచల్యాభావస్సూచి
తః । స్మరన్నితివర్తమాననిర్దేశనతదర్థానుసంధానేనైవకా
లక్షేపఃకర్తవ్యఇతిసూచితః (కర్మజ్ఞానముపాసనంచశరణ
వ్రజ్యేతిచావస్థితాన్ సన్మార్గానపవర్గసాధనవిధౌ సద్వార
కాద్వారకాన్ । ఏకద్వ్యాకృతియోగసంభృత పృథగ్భా
వానుభావానిమాన్సహ్యక్షిప్యైక్య శరణ్యసారథిగిరామత్రై
రమన్త్రైబుధాః॥ శాఖానాముపరిస్థితేనమనునామూలేనల
బ్ధాత్మకస్సత్త్వహేతుసకృజ్జపేనసకలంకాలంద్వయేనక్షిపన్
వేదోత్తం సవిహారసారథిదయాగుమ్భేన విస్రమ్భితస్సార
జ్ఞోయదికశ్చిదస్తిభువనేనాథస్సయూథస్సనః) ఇత్యాదికము
త్రాన్నుసంధేయం । దృఢోస్మీతిస్వానిష్ఠాప్రదర్శనేనప్రబంధశ్చ
నిగమితః॥౮॥ (ఇత్థంబాలప్రబోధార్థంఅష్టశ్లోక్యాయథా
శ్రుతం । వర్ణితో౽ర్థోమహాత్మానఃక్షంతుమర్హథసాహసమ్॥

ఇత్యష్టశ్లోకీసవ్యాఖ్యాసంపూర్ణా॥ శ్రీః శ్రీః శ్రీః

అథరహస్యత్రయసారార్థః ॥ శ్రీమదష్టాక్షరమంత్రా ర్థః-జీవఃవిష్ణోరేవశేషభూతఃనస్వతంత్రః॥ జీవస్యభగవానే వరక్షకఃనస్వయం। సర్వశేషిణేనారాయణాయ సర్వదేశస ర్వకాలసర్వావస్థోచితసహజసకలవిధకైంకర్యాణికర్తవ్యా నినస్వార్థంఇతివిధిప్రకారః॥ అహంవిష్ణోరేవశేషభూతఃనస్వ తంత్రః మమభగవానేవరక్షకోనాహం అహంసర్వశేషిణే నారాయణాయసర్వదేశసర్వకాలసర్వావస్థోచిత సహజస కలవిధకైంకర్యాణికరవాణిమదర్థంనకరవాణిఇత్యనుసంధా నక్రమః॥అథద్వయార్థః॥శ్రియంపురుషకారతయాశ్రిత్యతయా నిత్యసంశ్లిష్టస్య ఆశ్రయసౌకర్యా పాదకాశ్రితకార్యా పాదక వాత్సల్యస్వామిత్వసౌశీల్యసౌలభ్యజ్ఞానశక్తిపూర్తి ప్రాప్తిగుణశాలినోభగవతఃచరణౌ ఉపాయత్వేన ఆధ్య వస్యామి ప్రాప్యభూతయా శ్రియానిత్యసంశ్లిష్టాయసర్వ శేషిణే నారాయణాయ సర్వదేశసర్వకాలసర్వావస్థోచితస హజసకలవిధకైంకర్యాణికరవాణిమదర్థంనకరవాణిఇతిద్వ

यार्थः अथचरमश्लोकार्थःसाधनबुध्याक्रियमाणा श्रुति स्मृतिचोदितनित्यनैमित्तिकादिरूपाः कर्मज्ञानभक्तियोगाः रुचिवासनाभिस्सह अपुनर्भवंविहाय श्रयण सौकार्यापादक वात्सल्यस्वामित्वसौशील्यादिगुणशालिनंमामेव उपायतयाऽध्यवस्य आकार्यापादकज्ञानशक्तिपूर्तिप्राप्तिगुणशालयाहं मेवोपायतयाश्रित मज्ञ मशक्त मप्राप्तं त्वां सर्वेभ्यो मत्प्राप्तिप्रतिबन्धकेभ्यः मुक्तंप्राप्यमिलोकंमाकार्षीः इतिचरमश्लोकार्थः॥.......

श्रीमतेरामानुजायनमः.

स्वस्त्यस्तु.

